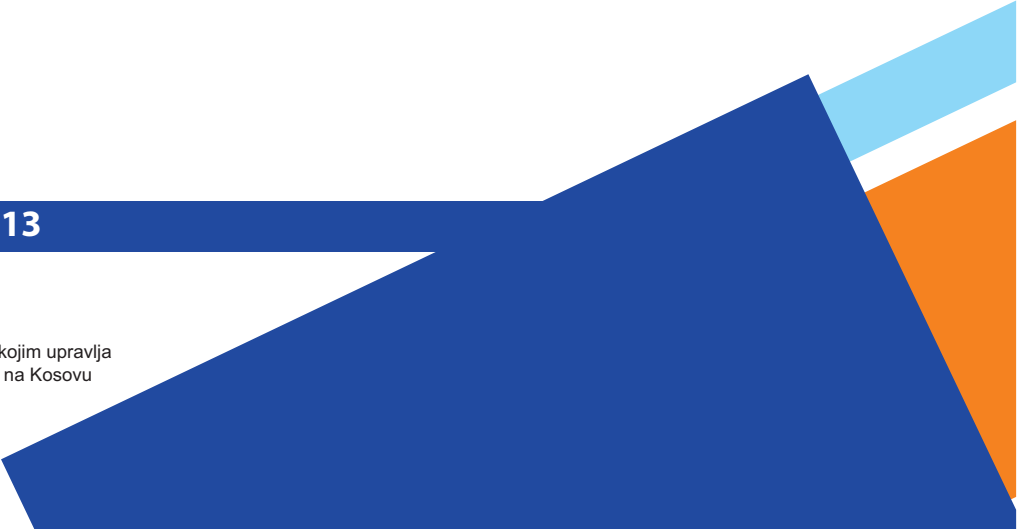

GLEDIŠTA GRAĐANA O GLAVNIM PITANJIMA U DOMENU MIRA I BEZBEDNOSTI NA KOSOVU

Priština, Oktobar 2013

Projekat koji finansira EU, kojim upravlja
Kancelarija Evropske unije na Kosovu

GLEDIŠTA GRAĐANA O GLAVNIM PITANJIMA U DOMENU MIRA I BEZBEDNOSTI NA KOSOVU

Priština, Oktobar 2013

Projekat koji finansira EU, kojim upravlja Kancelarija Evropske unije na Kosovu

Forum za bezbednost ima za cilj da pruži doprinos poboljšanju bezbednosnog okruženja, unapređivanjem delotvornih institucija i politika. Forum služi kao platforma za diskusiju između organizacija građanskog društva i vlasti na Kosovu, i pruža mogućnosti za razmenu iskustava i izvučenih pouka o bezbednosti, na regionalnom i međunarodnom nivou. Forum za bezbednost sačinjavaju sledeće organizacije: Forum građanskih inicijativa (FIQ), Institut za razvojne politike (INDEP) i Kosovski pravni institut (KLI)

Zahvalnica

Tim Kosovskog pravnog instituta (KLI) uz doprinos Foruma građanskih inicijativa (FIQ) i Instituta za razvojnu politiku (INDEP) sastavio je ovaj izveštaj uz dragocene priloge članova Foruma za sprečavanje konflikta (CPF) na severu, u čiji sastav ulaze organizacije AKTIV, Advocacy Centre for Democratic Culture, Development Society Center, Zdravlje, i OGD-i Change (Gjilan/Gnjilane), Advocacy Centre for Democratic Culture (Mitrovicë/Mitrovica), Hand in Heart/Me Dorë në Zemër (Mitrovicë/Mitrovica), Future Without Fear (Shterpçë/Štrpce), Koha (Klinë/Klina), Civil Society Center (Gjakovë/Đakovica) i Etnika (Prizren/Prizren).

Želimo da se zahvalimo Evropskoj uniji, koju zastupa Kancelarija Evropske unije na Kosovu, njenim Programom za građansko društvo na Kosovu, na finansiranju ovog istraživanja, u sklopu podrške za projekat pod nazivom Osaživanje organizacija građanskog društva na Kosovu da postanu delotvorni davaoci doprinosa procesu donošenja bezbednosne politike i odlučivanja koji sprovode organizacije Saferworld, FIQ i AKTIV.

© Autorsko pravo

Nijedan deo ove publikacije ne može da se umnožava ili menja bez saglasnosti izdavača. Ova publikacija izrađena je uz pomoć Evropske unije. Sadržaj ove publikacije isključiva je odgovornost Foruma za bezbednost i ni na koji način ne odražava gledišta Evropske unije.

I. Uvod

U periodu od juna – jula 2013, FIQ i AKTIV su, u saradnji sa sedam gore pomenutih lokalnih OGD-a, organizovali sastanke za dijalog sa zajednicom u opštinama Gnjilane, Mitrovica, Štrpce, Klina, Đakovica i Prizren i okupili su različite društvene grupe kako bi razgovarali o ključnim pitanjima u domenu mira i bezbednosti koja značajno utiču na svakodnevne živote ljudi. Više od 135 učesnika učestvovalo je na sastancima a KLI je sproveo 11 polustrukturiranih intervjua sa odnosnim vlastima Prištini, i sa članovima Foruma za sprečavanje konflikta u severnoj Mitrovici. Informacije dobijene ovom prilikom razmotrene su podrobnije kabinetskim istraživanjem koje je usledilo u nastavku.

II. Ključni nalazi

Sledeći ključni nalazi koji su identifikovani tokom sastanaka za dijalog biće podeljeni sa lokalnim, nacionalnim i međunarodnim akterima na Kosovu i koristiće se od strane OGD-a za ciljno zastupanje zajedno sa ovim akterima kao i za unapređivanje nastavka dijaloga između OGD-a i vlasti oko bezbednosne politike i odlučivanja:

- **Zabrinutosti oko učinka policije** – Ministarstvo unutrašnjih poslova (MUP) i Kosovska policija (KP) nalaze se na prekretnici pošto moraju da donesu važne odluke oko dodeljivanja policijskih resursa. Sa jedne strane, primetni su zahtevi građana za proaktivnijom ulogom policije kada govorimo o uobičajenim krivičnim delima. Sa druge strane, KP smatra da su borba protiv organizovanog kriminala i korupcija prioritet, i da su sa pravom do sada uvršćeni u izveštaj o napretku EU za Kosovo za 2012. MUP i KP se po svemu sudeći suočavaju sa izazovima da se pozabave ovim prioritetima, iako se zahtevi građana ne razlikuju u većoj meri od zahteva i standarda koje je utvrdila EU.
- **Opasnost od prisustva i korišćenja droge među mladima.** Mladi mogu da se svrstaju u jednu od ugroženih grupa izloženih drogama (i samim tim krivičnim aktivnostima), imajući u vidu da 17-godišnjaci sačinjavaju glavnu starosnu grupu pogođenu korišćenjem droge, uglavnom marihuane. Veoma mala pažnja poklanja se korišćenju javnog školskog sistema za sprečavanje korišćenja droge među učenicima.

- **Saobraćajne nesreće deo svakodnevnih života ljudi.** Iako u proseku 120 ljudi gubi živote svake godine na Kosovu u saobraćajnim nesrećama, KP i drugi pravosudni organi nisu još uvek dostigli zadovoljavajući nivo međusobne saradnje i takav nivo delotvornosti kojim bi sprečili javljanje saobraćajnih nezgoda.
- **Nedostatak transparentnosti i jasnosti o Sporazumu.** Dijalog na relaciji Kosovo-Srbija nije praćen transparentnošću, čime nastaju nejasnoće oko pitanja koja se razmatraju i sporazuma koji se postižu između odnosnih vlada.

Zabrinutosti oko učinka policije

Učesnici sastanaka za dijalog sa zajednicom ističu zabrinutosti oko toga da garanti bezbednosti nisu prilično efektivni i da je njihovo vreme odgovora prilično sporoⁱ. Građani Mitrovice istakli su da ih najviše brine činjenica da su garanti bezbednosti navikli da ignorišu čak i prekršaje kao što je ispaljivanje hitaca iz oružja. Neki izveštaji koji sadrže i percepcije javnosti sugerišu da je nezadovoljstvo građana radom KP u porastuⁱⁱ. Poverenje javnosti prilično je važno kako bi se obezbedila plodonosna saradnja građana sa KP-om i kako bi se unapredila delotvornost policije u svim oblastima.

Naše istraživanje pokazuje da su donosioci politike, uključujući rukovodstvo KP-a, ocenili prilično važnom borbu protiv teških krivičnih prekršaja. Novi normativni vodiči za izradu politika, zakona i drugih strateških dokumenata na Kosovu kao i Izveštaj o napretku EU sugerišu da se garanti bezbednosti suočavaju sa problemima koji od njih zahtevaju da *pokažu neposredne rezultate u borbi protiv organizovanog kriminala i korupcijeⁱⁱⁱ, zahtevi koji proizilaze iz različitih procesa kao što su Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju i proces vizne liberalizacije*. Međutim, nemogućnost policijskih službenika da reše i pristupe rešavanju bezbednosnih pitanja iz sveobuhvatne i uključive perspektive utiče na proces odlučivanja kada govorimo o dodeljivanju policijskih resursa, dovodeći na taj način do delimične primene prioriteta policije u skladu sa ključnim političkim procesima^{iv}.

Opasnost od prisustva i korišćenja droge među mladima

Pri identifikovanju svojih prioriteta i imajući u vidu geografski položaj Kosova kao tranzitne zemlje za promet droge namenjene tržištima Zapadne Evrope^v, od presudne je važnosti da KP preispita svoj pristup kada govorimo o pitanju droge, ističući značaj saradnje sa lokalnim građanima. Imajući u vidu lokalne podatke koji ukazuju na veliki broj korisnika droge i mladih koji su izloženi opasnosti lakog pristupa drogama^{vi} potrebna je nova dimenzija saradnje sa građanima na lokalnu.

Jedan broj izveštaja sugerise da su mladi prilično izloženi drogama i da joj imaju lak pristup i da "jedan u deset učenika pronalazi kanabis bez problema, iz čega se može zaključiti da je pronalaženje kanabisa prilično lako"^{vii}. Stoga je važno naglasiti da bi pitanja koja se tiču droge među mladima trebalo da se uvrste za prioritet u radu policije. U ovom procesu, potrebno je pronaći novi pristup ka mladima, sa ciljem borbe protiv korišćenja droge i prekida veze između dileru droge i najugroženijih grupa. Na samom kraju, sve ovo se nadovezuje na segment borbe protiv organizovanog kriminala.

Ne postoje nikakvi pouzdani izvori ili sveobuhvatne procene kada govorimo o broju korisnika droge na Kosovu, međutim informacije Psihijatrijske klinike Univerzitetskog kliničkog centra na Kosovu (UKCK) i Medicinsko-psihoterapeutskog centra NVO "Labyrinth" otkrivaju da su tokom 2010. godine obe ustanove pružile potrebno lečenje u 186 slučajeva^{viii}. "Labyrinth" ima oko 923 pacijenata, sa time da je heroin primarni izbor za 93% istih, dok je marihuana droga prvog izbora za 73 % istih^{ix}. Pripadnici druge grupe naglasili su činjenicu da korisnici droge čak obuhvataju i vrlo mlade ljude koji su po međunarodnoj definiciji deca u osnovnim školama^x. Najviše zabrinjava činjenica da 17-godišnjaci predstavljaju glavnu starosnu grupu koja počinje da koristi marihuanu^{xi}. Iako je marihuana "laka droga", ona predstavlja veći problem, zato što vodi do drugih droga koje su opasnije i stvaraju veću zavisnost^{xii}. Mladi su najugroženija grupa, koju je lako ubediti da konzumira drogu i koji mogu olako da se preobrate u redovne korisnike.

Krhkost odnosa na relaciji policija-nastavnici-učenici-roditelji doprinosi okruženju u kome učenici imaju lak pristup drogama i nisu upoznati sa opasnostima i posledicama konzumiranja droge^{xiii}.

Saobraćajne nesreće deo svakodnevice

Iako na političkom nivou građani smatraju da nisu uključeni ni u jednu odluku koja se donosi u njihovo ime, oni se osećaju nesigurnim čak i u njihovoj svakodnevnoj rutini. Bezbednost u saobraćaju i dalje je jedno od pitanja koje najviše zabrinjava građane. Izazovno je oceniti efektivnost postojeće politike, usled loše primene.

Od 2008. do 2011. godine, na Kosovu se desilo 71,140 saobraćajnih nezgoda sa time da se skoro polovina desila u Prištini. Gore navedena cifra obuhvata 557 saobraćajnih nezgoda sa fatalnim ishodom, 3,524 nesreća čiji su počinioci pobegli, 17,397 nesreća sa povredama. Skoro 98% nesreća izaziva faktor vozač, dok drugih 2% izazivaju pešaci, tehničko stanje vozila, putna infrastruktura, klima i drugi faktori. Pored primene zakona o saobraćaju, mnogi sugerisu da bi politike trebalo da se usredsrede na poboljšanje ponašanja vozača, pošto bi ovo bio održiv pristup da se odgovori na pitanje saobraćajnih nezgoda. Nezavisno od činjenice da je ovo pitanje još uvek u vrhu prioriteta, KP po svemu sudeći radi prilično sporo na izradi adekvatnih strategija i planova. Kao što je to slučaj u drugim oblastima, pronalaženje rešenja koja odgovaraju stvarnim problemima na terenu i dalje je ključni izazov po KP.

KP, sudovi i druge institucije uopšteno se bave unapređivanjem svoje saradnje, ali ovo još uvek nije slučaj kada govorimo o saobraćajnim nezgodama. Propisna primena postojećih politika i delotvorno izvršenje sudskih presuda nije bilo na listi prioriteta među-institucionalne saradnje. Prestupnici plaćaju samo 10% kazni koje ime policijski službenici izriču, pošto postoje slabi mehanizmi da se obezbedi primena zakona o ovom pitanju.

Više od 120 ljudi gubi svoj život svake godine u saobraćajnim nezgodama. Pružanje političkih alternativa možda nije odgovarajuće, ukoliko KP i pravosudni organi ne unaprede dalje svoju saradnju i primene postojeće politike. Sa druge strane, može se zaključiti da je saradnja između KP i drugih pravosudnih aktera u oblastima kao što su borba protiv korupcije ili organizovanog kriminala, napredovala prilično brzo.

Nedostatak transparentnosti i jasnosti o samom Sporazumuⁱ

Istorijski događaj razgovora između Kosova i Srbije pod pokroviteljstvom EU obuhvatao je i sporazum koji je postignut aprila 2013, a koji je sadržao 15 tačaka u vezi sa lokalnom upravom, bezbednošću i sudskim strukturama na severu Kosova. Ono što je prevashodna opšta percepcija obe zajednice jeste da proces dijaloga nije prožet transparentnošću.

Građani su identifikovali određenu dozu nejasnoće oko sadržaja kao i oko vremenskog okvira za primenu u oblasti ovog sporazuma^{xiv}. Oni nisu informisani o potencijalnim neposrednim i dugoročnim efektima ovog sporazuma po njihove živote. Građani iz zajednice kosovskih Srba izražavaju svoju zabrinutost oko radnih mesta, koja su do sada plaćale institucije iz Srbije^{xv}. Još jedan faktor koji doprinosi zabuni građana o sporazumu upravo je političko tumačenje koje kosovski i srpski vladini zvaničnici daju kada govorimo o sporazumu, koje se u najvećem broju slučajeva razlikuje jedno od drugog.

Nedostatak transparentnosti oko procesa^{xvi}, doveo je do pružanja netačnih i zbunjujućih informacija javnosti. Pored toga, obe strane neprekidno svaljuju krivicu jedna sa druge oko toga ko stvara prepreke za primenu sporazuma, što ukazuje da bez EU ovaj dijalog i ne bi bio moguć.

Nejasnoća oko sporazuma, posebno Sporazuma od petnaest tačaka koji je potpisan aprila 2013^{xvii}, mogla bi da dovede mnogo više do negativnih nego do pozitivnih posledica, pošto je nedostatak adekvatnih informacija dao prostora i priliku političarima, vladinim zvaničnicima, građanskom društvu, analitičarima, medijima i zajednicama da sami protumače kako će se primeniti sporazum i kako će pogoditi živote građana. Ovo utiče i na percepcije građana i njihova očekivanja od dijaloga i sporazuma koji imaju neposredne, kratkoročne i dugoročne efekte.

III. Preporuke

- **Vlada Kosova** trebalo bi da učestvuje u otvorenom dijalogu sa organizacijama građanskog društva i zajednicama kako bi se zabrinutosti građana po mir, konflikt i bezbednost odrazile na njihove buduće sporazume sa Beogradom, u sklopu procesa dijaloga.
- **Kosovska policija** trebalo bi da unapredi svoju saradnju sa pravosudnim organima kako bi se osiguralo da saobraćajne nezgode pridobiju odgovarajuću pažnju i kako bi se povećala njihova delotvornost u smanjenju broja saobraćajnih nezgoda u kojima više od 120 lica gubi svoj život svake godine. Kako bi se ovo adekvatno rešilo kao i svi novi izazovi, odluke treba da se zasnivaju na dobro analiziranim politikama i faktorima koji doprinose pojavi saobraćajnih nezgoda, koje bi trebalo da budu sveobuhvatne i da odgovaraju na neposredne uzroke saobraćajnih nezgoda i ispunjuju dugoročne strategije. Ovo bi trebalo da podrazumeva konsultacije sa širokim krugom aktera koji su pogođeni ovom pojavom: vozači, taksisti, auto škole, saobraćajna inspekcija, javne prevozne i druge prevozne kompanije, škole itd.
- **Pristup problemu korišćenja droge koji je među-resorni i multidimenzionalan. Ministarstvo za obrazovanje, opštinske direkcije za obrazovanje, školski organi, policija, zdravstvene ustanove itd.** trebalo bi da se pobrinu da korišćenje droge među mladima dobije multidimenzionalnu, među-resornu pažnju. Neophodno je uspostaviti mreže roditelja-nastavnika-lokalnih policajaca tamo gde ne postoje i ojačati dalje one koje ne funkcionišu efektivno i iskoristiti ih kao bazu za komunikaciju, razmenu informacija i mehanizme koji promovišu i preduzimaju proaktivan pristup u odgovoru na probleme u vezi sa drogom, napuštanjem škole i ilegalnim aktivnostima na uključiv način.
- **Visoka predstavnica Evropske unije za spoljnu politiku i bezbednost** trebalo bi da podstakne veću komunikaciju i debatu vlada Srbije i Kosova sa širim javnim mnjenjem, kako bi se izbegle bilo kakve nejasnoće. Ovo podrazumeva podršku lokalnim OGD-ima, putem mehanizama IPA koji treba da unaprede veću saradnju i komunikaciju između vladinih institucija i građanskog društva i da stvore veći broj mogućnosti i ohrabre OGD-e da aktivno doprinesu poboljšavanju odnosa i mira i stabilnosti na Kosovu i u širem regionu.
- **Građansko društvo** trebalo bi da uspostavi kontakte i da podstakne konstruktivnu diskusiju sa lokalnim i nacionalnim organima kako bi se postigla veća transparentnost i odgovornost i kako bi se promovisalo uključivo i učesničko donošenje odluka i bezbednosnih politika koje uspevaju da odgovore na potrebe i zabrinutosti građana i doprinose dugoročnoj i održivoj bezbednosti na Kosovu.

Bibliografija

ⁱ Jedan izveštaj o percepcijama javnosti pokazuje da je 14% ispitanika ocenilo da je KP veoma spor u smislu blagovremenog odgovora, dok je 41% ispitanika ocenio da je KP spor, a dodatnih 31% smatrao je da KP ima brz odgovor. Reeve, R., Još uvek vreme za akciju (Saferworld, oktobar 2012), str. 16.

ⁱⁱ Puls javnosti UNDP-a koji sugerise da je oktobra 2012, 28% ispitanika smatralo da je KP korumpiran. Jedan izveštaj Saferworld-a ukazuje da 49% ispitanika smatra da je KP korumpiran. Sa druge strane, Kosovski centar za bezbednosne studije navodi da je samo 42% ispitanika zadovoljno radom KP-a. Izveštaj Puls javnosti V (Priština): UNDP, februar 2013), str. 16. Takođe, Reeve, R., Još uvek vreme za akciju (Saferworld, oktobar 2012), str. 16. Muja, A., Kosovo Security Barometer – Kosovo Voices: Insights and Perceptions (Prishtina/Priština): KCSS, maj 2013).

ⁱⁱⁱ Vidi Saopštenja Komisije upućeno Evropskom parlamentu i Savetu o studiji izvodljivosti za Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju između Evropske unije i Kosova (Brisel: Evropska komisija, 10. oktobar 2012).

^{iv} Intervju KLI-a sa g. Fisnik Rexhepi, savetnikom ministra unutrašnjih poslova, septembar 2013.

^v 2013 International Narcotics Control Strategy Report – Volume 1 Drug and Chemical Control (Izveštaj o Strategiji za međunarodnu kontrolu narkotika iz 2013) – 1. tom Kontrola droge i hemikalija (U.S. Department of State – Bureau for International Narcotics and Law Enforcement Affairs, mart 2013), str. 219.

^{vi} Građani Gnjilana, Kline i Mitrovice izneli su da ih zabrinjava upotreba droge među mladima. Takođe, intervju KLI-a sa g. Safetom Blakajem, izvršnim direktorom Medicinsko-psihoterapeutskog centra "Labyrinth", septembar 2013.

^{vii} Mytaher, H., ESPAD Kosovo Country Report 2011 (Priština): Fondacija Together Kosova, 2012), str. 4.

^{viii} Kosovo Country Overview 2010 (Luxemburg: European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, 2011), str. 10. Intervju KLI-a sa g. Fisnik Rexhepi, savetnikom ministra unutrašnjih poslova, septembar 2013.

^{ix} Statistike pružio Medicinsko-psihoterapeutski centar "Labyrinth", odštampane 2/13/2013.

^x Lushi, T., Kosova me 20 mijë përdorues droge ["Kosovo sa 20 hiljada korisnika droge"], Zëri info, 12. septembar 2013, dostupan na <http://www.zeri.info/artikulli/14709/kosova-me-20-mije-perdorues-droge>.

^{xi} Statistike pružio Medicinsko-psihoterapeutski centar "Labyrinth", odštampane 2/13/2013.

^{xii} Intervju KLI-a sa g. Shaban Mecinaj, šefom Odeljenja za lečenje na Psihijatrijskoj klinici UKCK-a, a g. Safet Blakaj, izvršni direktor Medicinsko-psihoterapeutskog centra "Labyrinth", septembar 2013.

^{xiii} Intervju KLI-a sa g. Shaban Mecinaj, šefom Odeljenja za lečenje bolesti zavisnosti na Psihijatrijskoj klinici UKCK-a i g. Safet Blakaj, izvršni direktor Medicinsko-psihoterapeutskog centra "Labyrinth", septembar 2013. G. Blakaj je istakao potrebu da se psiholozi i lekari uključe u školski sistem.

^{xiv} Zabrinutosti su najviše istaknute na sastancima za konsultacije sa zajednicom u severnoj i južnoj Mitrovici, Štrpcu i Prizrenu.

^{xv} Ova pitanja istaknuta su od strane građana na sastancima za konsultaciju sa zajednicom u severnoj Mitrovici i Štrpcu.

^{xvi} Potvrdili građani na sastancima za konsultacije sa zajednicom kao i većina sagovornika.

^{xvii} http://www.kryeministri-ks.net/repository/docs/Vendimi_i_mbledhjes_se_126-te_te_Qeverise_2013.pdf

FORUM
for
SECURITY